

Inwendige zending in Neêrlandsch-Indie

<https://hdl.handle.net/1874/234453>

mm 10845

9.

W-1-181

PKF
446

BOEK
HENDRIK
KRAMER
INSTITUUT
OEGSTGEEST

INWENDIGE ZENDING IN NEËRLANDSCH-INDIE,

DOOR

MR. W. B. BERGSMA.

Nu de Hollandsche natie geroepen wordt al hare aandacht te schenken aan de quaestie, hoe het zedelijk gehalte van ons leger kan worden verbeterd, opdat het „niet langer de afbeelding zij van de onterfden en misdeelden in deze wereld” ¹⁾, heeft de heer H. ten Kate te recht een poging gedaan, om belangstelling te wekken in het lot van die militairen, wier zedelijke verbetering tot voor korten tijd als iets ondenkbaars werd beschouwd. In het artikel „Onze Kolonialen”, geplaatst in de 6e aflevering van de *Bouwsteenen* van 1890, heeft hij uit ervaring getuigd, dat hier het oogenschijnlijk voor goed verlorene kan worden gezocht en gered, en tevens hoe dat mogelijk is; door een betoon van liefde in daad en woord, waardoor ook de stugste gemoederen worden geopend, de meest verharde harten ontboeid, als maar de rechte toon wordt aangeslagen. Dit bewijst hij met het voorbeeld van dien soldaat, die voor de tweede maal zich had verbonden aan den Indischen dienst, na een paar dagen te voren zich spottend te hebben afgewend van den predikant, werd hij op den laatsten dag door het afscheidswoord van dezen zoo getroffen, dat hij tot hem ging en verklaarde: „de eerste maal ben ik zonder God naar Indië gegaan, „doch dat durf ik nu niet meer, zou er voor mij nog genade zijn?”

Een ander, die door de Middernacht-zendingen Van der Steur en Veldhuijsen — die geruimen tijd in Harderwijk hebben vertoefd — staande was gehouden op het pad der zonde, en sedert

1) Woorden van Prof. J. T. Buijs in zijne voortreffelijke apologie van het beginsel der aanhangige legerwet onder den titel *Rumor in casa* gepubliceerd in de Gids.

de avonden doorbracht in het Militair Tehuis aldaar, in plaats van in kroegen en bordeelen, verklaarde voor een aantal lichtzinnige makers, die hem uitlachten: „ik wou, dat ik die heeren een paar „jaar eerder had ontmoet, dan was ik nooit koloniaal geworden.” Zonder de mannen der Middernacht-zending had de heer Ten Kate de verkregen resultaten niet bereikt, mogen de genoemde heeren die nu Harderwijk hebben verlaten, vervangers gevonden hebben, die dat zoo bij uitnemendheid gezegende werk voortzetten ¹⁾. Zij zouden ook niet zoo onbelemmerd hebben kunnen werken, indien zij niet den steun van de autoriteiten daarbij hadden ondervonden, die ook den heer Ten Kate terzijde staan, en door wie ook het bezoek van het Militair Tehuis wordt bevorderd. In de eerste plaats roemt de heer Ten Kate de hulp die hij ondervindt van den militairen Kommandant Hofstede Crull, die afdoende maatregelen heeft genomen om te voorkomen, dat het handgeld in brasserijen wordt verteerd, althans dat het in Harderwijk geschiedt.

Doch zal het goede werk op die plaats begonnen, vruchten dragen, dan moet goede lectuur aan boord er toe bijdragen, dat de ontvangen indrukken bewaard blijven. De heer Ten Kate heeft reeds vele geschriften uitgereikt, behalve de Bijbels die aan de soldaten meegegeven worden, en sedert zijn artikel verscheen, ook in het *Geïllustreerd Volksblad* van de uitgevers van Sijn & Zoon te Rotterdam, ontving hij uit het geheele land bewijzen van steun in boeken en geldelijke bijdragen: moge dat zoo blijven! Maar wat in Harderwijk wordt verricht moet zich aansluiten aan het werk der inwendige zending in Indië zelf.

Bij aankomst in Indië moet de soldaat in elk garnizoen de gelegenheid vinden door toespraak en betoon van belangstelling in zijne goede voornemens te worden gesterkt. Hij vindt die gelegenheid, wij weten het, te Batavia, waar de zendeling van het Java-comité, de heer P. B. Haag, sinds tal van jaren werkzaam is onder de militairen. en waar nu ook onlangs een Militair Tehuis is

1) Het in de vergadering van den gemeenteraad van Harderwijk van 22 Mei j.l. genomen besluit, waarbij de oude verordening, die de keuring en reglementeering huldigde, is afgeschaft en vervangen door eene nieuwe, die geen ander doel heeft dan de huizen van ontucht te verbieden, is mede als vrucht van hun werkzaamheid te beschouwen.

opgericht ¹⁾. In het orgaan van het Java-comité van Januari en Februari dezes jaars gewaagt de zendeling Haag van een militair, die, pas uit Holland aangekomen, hem in het Tehuis hoorde spreken over de gelijkenis van den verloren zoon, en hem daarna verklaarde, dat hij zoo diep doordrongen was van de liefde Gods, daar hij, zoon van godvreezende ouders, die gelijkenis geheel op zich zelven kon toepassen, en dat hij te Harderwijk tot inkeer was gebracht. Zonder twijfel was hij een dergenen van wie hierboven melding is gemaakt, en blijkt uit dit voorbeeld, hoe het in Harderwijk uitgeworpen zaad in goede aarde was gevallen, en tevens hoe de heer Haag kon voortzetten wat ds heer Ten Kate had aangevangen. Merkwaaardig is de brief van een koloniaal, overgenomen uit *de Javabode*, in het voormelde orgaan van Juli en Augustus 1890, die aldus luidt: „De oprichting van Militaire Tehuizen is „noodig, omdat de soldaat tot dusverre in Indië geen gelegenheid „had, om op eene waardige wijze ontspanning te zoeken voor „lichaam en ziel; noodig, omdat ter verhooging van het zedelijk „peil het eenige middel, een beroep op zijne moraliteit en eigen- „waarde, ontbrak; noodig, omdat bij de stichting er van „terecht is ingezien dat het woord van den grooten Leeraar: „Heb „uw naaste lief als u zelve” het beginsel van onze gedachten en „daden moet zijn; noodig eindelijk, omdat voor de meesten, die „als koloniaal naar Indië komen, de overgang van het heerlijke, „onvergetelijke onderhuis tot het kampement te groot is, dan dat „bij weinig standvastigheid van karakter eene afwijking van den „rechten weg niet dikwijls er het gevolg van zou wezen. . . . Wij „willen toonen, dat het absoluut onwaar is, dat een koloniaal „*per se* een dronkaard moet zijn. Ook onder den soldatenrok klopt „soms een hart, dat ontvankelijk is voor het schoone, het ware, „het reine. Is er menigeen, die ginds zijne schepen heeft verbrand, „en geen andere toevlucht kon zoeken dan Harderwijk, aan den „anderen kant zijn er voorbeelden te over, welke er op wijzen, „hoe velen hier zijn gekomen, die manmoedig tegenover harts- „tochten en booze neigingen gestaan en overwonnen hebben.”

De heer Ten Kate uitte dus geen ijdel wensch, toen hij schreef:

1) Bij Indisch Staatsblad 1890 no. 42 is rechtspersoonlijkheid toegekend aan de Vereeniging: *«Afdeling Batavia van den Nederlandschen Militairen-Bond.*

„er zijn noodig degelijke jonge mannen, die grond geven voor de „verwachting, dat zij genoeg moed en zedelijke kracht bezitten „om in die onreine omgeving zich zelven met Gods hulp, rein te „bewaren.”

In Indië is aan Militaire Tehuizen veel meer behoefte dan in in Nederland, omdat de soldaat zijne vrije uren nergens in gezelschap met lieden van zijn stand kan doorbrengen, en, als hij niet nuttig wordt bezig gehouden, alleen uit verveling tot losbandigheid vervalt. In een Tehuis is de soldaat ook niet, zooals in de cantine, steeds onder toezicht.

Ook te Banjermasin is, al in 1888, een Militair Tehuis opgericht door den predikant J. H. C. Israël, die zich sedert zijne komst aldaar het lot der militairen van het garnizoen in het bijzonder heeft aangetrokken ¹⁾. In een particulieren brief van 25 September 1890 schrijft hij: „Het Militair Tehuis wordt door pl. m. 20 soldaten gedurig bezocht. Heb ik 's avonds tijd, dan zit ik in hun „midden, en geef er les in lezen, schrijven, rekenen, taal en „geschiedenis. Ongeveer een twintigtal zijn, na afgelegd examen, „korporaal, sergeant en adjudant geworden. Die zijn nu wel verplaatst, maar met de meesten sta ik in briefwisseling en blijf dus „uit de verte herderlijk toezicht houden. Weer anderen hebben, „na ontslag, burgerlijke betrekkingen gekregen.

„Van dezen en genen ontving ik nu en dan bespaarde centen voor „christelijke doeleinden, en men ziet het hun aan, hoe gelukkig zij „zijn, dat wat vroeger aan den drank werd geofferd, nu voor het „Koninkrijk Gods te mogen besteden. Ook onder de tegenwoordige „bezoekers van het Tehuis zijn er eenigen die geregeld onderwijs „van mij ontvangen, waaronder een fourier, die eerlang zijn examen „als kwartiermeester hoopt te kunnen doen. Hij is een beslist „Christen, die nog niet lang geleden tot volle blijdschap des geloofs „is gekomen. In het Tehuis is ook een bibliotheek met christelijke „lectuur, waarvan soldaten en burgers een ruim gebruik maken.

„Voor eenige maanden kregen de militairen een paar petroleum- „toestellen present, en nu maken zij zelven een kop chocolade, „koffie of thee klaar, en zoo blijven zij uit de cantine.”

Wat de cantines betreft, toen onze Regeering de medewerking

1) De heer Israël heeft zich helaas! wegens ziekte met verlof naar Nederland moeten begeven.

van de militaire autoriteiten in Indië inriep om in de cantines het gebruik van sterken drank te beperken, bleek, dat reeds lang overal regelingen waren getroffen, om onschadelijke dranken zoo goedkoop mogelijk verkrijgbaar te stellen, ten einde de soldaten terug te houden van het bezoeken van geheime drankhuizen. Er is voor gezorgd, dat de cantinehonders geen belang hebben bij den omzet van jenever en arak, terwijl wijn, bier en andere ver-verschingen met kleine winst kunnen worden verkocht. Herhaalde-lijk voorkomende dronkenschap wordt streng gestraft.

Voor hen die, zonder de cantines te bezoeken, zich in de kazernes buiten de chambrée wenschen te ontspannen, bestaat daartoe ge-legenheid in de galerijen of de zoogenaamde dagverblijven, welke men bij de nieuwe kampementen aantreft, die tot speel- en lees-zaal kunnen dienen, en zeer ruim en luchtig zijn gebouwd. Te Kotta-Radja, waar men, met hulp uit het cantinefonds, bij een paar kazernen aan bedoelde verblijven meer aantrekkelijkheid heeft bijgezet door meer of andere meubels en doelmatiger verlichting, is het gevolg daarvan zoo bevredigend geweest, dat de Regeering zich thans voorstelt die verbetering op 's Lands kosten ook elders aan te brengen. Deze bijzonderheden zijn ontleend aan de Koloniale verslagen, zij bevatten sedert 1889 eene rubriek: *Maatregelen en instellingen in het belang van het zedelijk en stoffelijk welzijn van den soldaat* ¹⁾. Het jongste verslag bevat de mededeeling dat op last van den Minister door den Gouverneur-Generaal aan de militaire kommandanten in Indië adviezen waren gevraagd met betrekking tot het zedelijk en godsdienstig leven van den soldaat. Ook ter bevordering daarvan heeft de Minister Keuchenius den maatregel geprovoceerd, bedoeld bij het Koninklijk Besluit van den 28^{en} Mei 1889, n°. 9, ter voorziening in „de godsdienstige be-„hoeften van minder gegoede leden der christelijke gemeenten en „van de militairen in de garnizoenen van Nederlandsch-Indië.” Het jongste Koloniaal verslag vermeldt de reden, waarom aan dat Besluit nog geen uitvoering is gegeven: men stuit op moeilijk-

1) Deze rubriek heette in de vroegere verslagen: *Instellingen tot bevordering van het stoffelijk welzijn van den soldaat*, en bevatte hoofdzakelijk berichten van den *stand der militaire spaarfondsen*, die men ook nu onder de nieuwe rubriek aantreft.

heden bij het regelen der bijzondere verhouding, waarin de eventueel uit te zenden personen zouden staan tot het Bestuur over de Protestantsche kerken.

Hoe die met alle recht verwachte bezwaren kunnen vermeden worden, wensch ik een andermaal te bespreken. Het is thans mijn doel er op te wijzen, dat de aandacht van regeering en natie gevestigd is en moet blijven op aanwending van doeltreffende middelen tot verbetering van het zedelijk gehalte van het Indische leger. Daartoe strekt ook de bij de oprichting van het reservekorps hier te lande, thans reeds te Zutphen en Nijmegen in garnizoen, verordende maatregel, dat het handgeld, bij reëngagement voor Indië, voor het grootste deel als spaarfonds wordt belegd, een maatregel, die zeker later op alle engagementen hier te lande en reëngagementen in Indië facultatief toepasselijk zal worden verklaard. Dit kan ook ten gevolge hebben, dat, zooals de heer Ten Kate terecht op den voorgrond stelt, „de werving niet meer „uitsluitend plaats heeft onder het schuim van binnen- en buitenland; „een goed leger toch heeft behoefte niet alleen aan fysieke maar ook „aan moreele krachten. Er zijn noodig — nu volgen de reeds hier- „boven aangehaalde woorden — degelijke, energieke jonge mannen, „die grond geven voor de verwachting, dat zij genoeg moed en „zedelijke kracht bezitten, om in die onreine omgeving zichzelf „met Gods hulp rein te bewaren. . . . Maar wie heeft den moed om „dergelijke jongelingen op te wekken tot dienstneming? De aar- „zeling is verklaarbaar; doch behoort er voor den christen toch „nog niet meer moed toe, om mede de verantwoordelijkheid op zich „te nemen van hetgeen nu geschiedt? Ik denk niet alleen aan de „geestelijke ellende, waarin onze koloniale zelfden leven, meer „bepaald ook aan den verderfelijken invloed dien zij op de inlandsche „bevolking uitoefenen. . . . Dat kan den inlanders geene hooge ge- „dachte geven van den godsdienst en de zedelijkheid der Hollanders. „Ook het zendingswerk wordt er door bemoeielijkt.”

Apeldoorn, Mei 1891.
